

ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΚΥΡΙΑΚΗ ΚΟΝΤΟΜΗΝΑ – ΣΤΕΛΛΑ ΜΑΧΑΙΡΑ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΕΡΤΣΟΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

 εκδόσεις
ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ

Σειρά: Γυμνάσιο – Θεωρητικές Επιστήμες
Αρχαία Ελληνική Γλώσσα, Α' Γυμνασίου
Κυριακή Κοντομηνά, Στέλλα Μαχαίρα, Παναγιώτης Μπέρτσος

Υπεύθυνος έκδοσης: *Θοδωρής Πενέσης*
Γλωσσική επιμέλεια: *Καίτη Νικολοπούλου*
Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση – Γραφήματα: *Καίτη Αλεξοπούλου*
Σχεδιασμός εξωφύλλου: *Ιάκωβος Γαβαλάς*

e-mail: kkontomina@yahoo.gr

Copyright ©2007 «ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ», Κυριακή Κοντομηνά, Στέλλα Μαχαίρα,
Παναγιώτης Μπέρτσος για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

ISBN: 978-960-89409-8-7

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο, μέσο και μέθοδο αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, μετάφραση, διασκευή, θέση σε κυκλοφορία, παρουσίαση, διανομή και η εν γένει πάσης φύσεως χρήση και εκμετάλλευση του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμηματικά, καθώς και της ολικής αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου (στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης κ.τ.λ.) και του εξωφύλλου του σύμφωνα με τις διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας περί προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων περιλαμβανομένων και των σχετικών διεθνών συμβάσεων.

Σωτήρος & Αλκιβιάδου 132, Τ.Κ. 18535 Πειραιάς
Τηλ.: 210 4112507 - fax: 210 4116752
Web site: <http://www.poukamisas.gr>
e-mail: publications@poukamisas.gr

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή ενός εκ των συγγραφέων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παρόν εκπαιδευτικό βοήθημα αποσκοπεί να αποτελέσει πολύτιμο αρωγό του μαθητή στην πρώτη του επαφή με την Αρχαία Ελληνική Γλώσσα. Πρωταρχικό μας μέλημα στάθηκε η εξοικείωση του μαθητή με τις προηγούμενες μορφές της γλώσσας μας και απώτερος σκοπός μας η γόνιμη εμβάθυνση σ' αυτή και η συνειδητοποίηση της αδιάσπαστης ενότητας και συνέχειά της.

Για τον σκοπό αυτό, το συγκεκριμένο βοήθημα αναλύει κάθε ενότητα του σχολικού βιβλίου με τον ακόλουθο τρόπο:

- Αρχαίο κείμενο και μετάφραση κατ' αντιστοιχίση
- Ερμηνευτική προσέγγιση
- Γραμματικές και συντακτικές παρατηρήσεις στο κείμενο
- Επεξεργασία λεξιλογικού πίνακα
- Ερμηνεία ετυμολογικών φαινομένων
- Αναλυτική προσέγγιση γραμματικών και συντακτικών φαινομένων
- Απαντήσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου
- Πρόσθετες ασκήσεις
- Κριτήρια αξιολόγησης

Το επίμετρο του παρόντος βοηθήματος περιλαμβάνει:

- Επεξεργασία των παράλληλων κειμένων του σχολικού βιβλίου
- Απαντήσεις στις πρόσθετες ασκήσεις και τα κριτήρια αξιολόγησης

Ευελπιστούμε ότι το βιβλίο μας θα είναι αντάξιο των προσδοκιών τόσο του μαθητή όσο και του εκπαιδευτικού, ικανό να προσφέρει ουσιαστική βοήθεια. Επειδή, όμως, καμιά ερμηνευτική προσέγγιση δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αυταπόδεικτα πλήρης, κάθε καλοπροαίρετη επισήμανσή σας είναι ευπρόσδεκτη.

Ιούλιος 2007

Οι συγγραφείς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ενότητα 1η:	<i>Το ταξίδι των λέξεων στον χρόνο</i>	9
Ενότητα 2η:	<i>Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα</i>	27
Ενότητα 3η:	<i>Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων</i>	39
Ενότητα 4η:	<i>Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας</i>	61
Ενότητα 5η:	<i>Ο πλούτος της Αττικής γης</i>	91
	<i>1ο κριτήριο αξιολόγησης</i>	122
	<i>2ο κριτήριο αξιολόγησης</i>	123
Ενότητα 6η:	<i>Η ομορφιά δεν είναι το παν</i>	125
Ενότητα 7η:	<i>Η λύση του γόρδιου δεσμού</i>	155
Ενότητα 8η:	<i>Ένα μοιραίο λάθος</i>	185
Ενότητα 9η:	<i>Ανυπέβλητα πρότυπα</i>	215
Ενότητα 10η:	<i>Ο Σωκράτης για τη φιλία</i>	249
	<i>3ο κριτήριο αξιολόγησης</i>	280
	<i>4ο κριτήριο αξιολόγησης</i>	281
	<i>5ο κριτήριο αξιολόγησης</i>	283
Ενότητα 11η:	<i>Η αγάπη του Αλέξανδρου για τον Βουκεφάλα</i>	285
Ενότητα 12η:	<i>Αθήνα και Ατλαντίδα</i>	315
Ενότητα 13η:	<i>Δάμων και Φιντίας</i>	343
Ενότητα 14η:	<i>Ένα άδικο παράπονο</i>	375

Ενότητα 15η: Η μεταμόρφωση του Λεύκιππου	407
6ο κριτήριο αξιολόγησης	432
7ο κριτήριο αξιολόγησης	433
Ενότητα 16η: Το θλιβερό τέλος ενός τυράννου.....	435
Ενότητα 17η: Ένα διδακτικό παράδειγμα από τη φύση	463
Ενότητα 18η: Η ειλικρίνεια ανταμείβεται	493
8ο κριτήριο αξιολόγησης	526
9ο κριτήριο αξιολόγησης	527
Παράλληλα κείμενα	529
Απαντήσεις στις πρόσθετες ασκήσεις	555
Απαντήσεις στα κριτήρια αξιολόγησης	626
Βιβλιογραφία	632

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ...

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΑΡΧΑΙΕΣ ΚΑΙ ΛΟΓΙΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

1. **«Νοῦς ὑγιής ἐν σώματι ὑγιής»:** Ένα υγιές πνεύμα προϋποθέτει υγιές σώμα.
Η φράση απηχεί το κλασικό αθλητικό ιδεώδες, σύμφωνα με το οποίο η εκγύμναση του σώματος ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για σωματική και πνευματική υγεία. Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι μόνο ένα γερό και ρωμαλέο σώμα μπορούσε να φιλοξενήσει ένα υγιές πνεύμα. Γι' αυτό άλλωστε η γυμναστική αποτελούσε βασικό μέρος της παιδείας που λάμβαναν οι νέοι.
2. **«Εὖ ἀγωνίζεσθαι»:** Να αγωνίζεσαι με έντιμο τρόπο.
Η φράση καταδεικνύει τη σημασία της ευγενούς άμιλλας καθώς και την επιδίωξη της υπεροχής με θεμιτούς τρόπους. Έχει ως υπόβαθρο τις αγνές προθέσεις, τη χαρά του συναγωνισμού, την αξία της συμμετοχής και της προσπάθειας στα όρια της ευπρέπειας για την κατάκτηση ενός στόχου.

3. **«πύξ-λάξ»:** (τον πέταξε έξω) με μπουνιές και κλωτσιές.
Πρόκειται για τα επιρρήματα της αρχαίας ελληνικής πύξ και λάξ που διασώθηκαν ως σήμερα. Το πρώτο προερχόμενο από το θέμα πυγ- (πυγμή, πυγμάχος, πύκτης) σημαίνει με σφιγμένη τη γροθιά, ενώ το δεύτερο από το ρήμα λακτίζω (= κλωτσώ) και σημαίνει με κλωτσιές.
4. **«κύκνειον ἄσμα»:** (μτφ.) Το τελευταίο έργο ενός λογοτέχνη ή μουσικού πριν το θάνατό του· **κυριολεκτικά:** το τελευταίο μελωδικό τραγούδι του κύκνου λίγο πριν πεθάνει.
Σύμφωνα με πληροφορίες που μας δίνει ο Αιλιανός (*Περί ζώων ιδιότητος*) ο κύκλος πεθαίνει, αφού πρώτα τραγουδήσει το αποκαλούμενο «κύκνειο άσμα». Ο ίδιος μάλιστα αναφέρει ότι ο κύκνος πλεονεκτεί έναντι του ανθρώπου, διότι γνωρίζει πότε έρχεται το τέλος του και το αντιμετωπίζει με χαρούμενη διάθεση, αφού πιστεύει ότι στο θάνατο δεν υπάρχει πόνος ή θλίψη.
5. **«δημοσία δαπάνη»:** Με δαπάνη του κράτους.
Συνήθως η φράση χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις θανάτου διακεκριμένων προσωπικοτήτων, των οποίων το κράτος αναλαμβάνει τα έξοδα της νεκρώσιμης τελετής και του ενταφιασμού τους ως φόρο τιμής.
6. **«Τὰ παιδιά παίζει»:** (φράση του Ιωάννη Γαληνού στα σχόλια στην *Ιλιάδα*):
Η φράση χρησιμοποιείται ειρωνικά ή χιουμοριστικά για ενήλικους ανθρώπους που συμπεριφέρονται με παιδαριώδη τρόπο. Επίσης λειτουργεί ως στερεότυπο παράδειγμα για την αττική σύνταξη.
7. **«Γνῶθι σαυτόν»:** Να γνωρίζεις τον εαυτό σου· να κατακτήσεις την αυτογνωσία.
Η φράση χαραγμένη στο Δελφικό μαντείο αποδίδεται είτε στον Χείλωνα τον Λακεδαιμόνιο είτε στον Σωκράτη. Η ρήση επιβιώνει μέχρι τις μέρες μας και χρησιμοποιείται σε πολλές περιστάσεις της καθημερινής ζωής, προκειμένου να καταδειχτεί η ύψιστη αξία της αυτογνωσίας.

8. **«ἔπεα πτερόεντα»** (Όμηρος, *Ιλιάδα*, Α, 201):
 Στον Όμηρο η φράση σημαίνει τα λόγια που τα παίρνει ο άνεμος, που πετούν. Στη μετάφραση Καζαντζάκη - Κακριδή αποδίδεται «*λόγια ανεμάρπαστα*». Σήμερα χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει λόγια απατηλά ή ασήμαντα.
9. **«Τὸ δις ἑξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ»**: Το να κάνει κανείς το ίδιο λάθος δυο φορές αποκαλύπτει ανόητο άνθρωπο.
 Πρόκειται για εύχρηστη παροιμιακή φράση που απαντά αυτούσια στις μέρες μας.
10. **«Εὗρηκα! Εὗρηκα!»**: Το βρήκα! Το βρήκα!
 Η αναφώνηση του Αρχιμήδη, όταν ανακάλυψε το νόμο της άνωσης των στερεών σωμάτων μέσα σε υγρό που ισορροπεί («*αρχή του Αρχιμήδη*»). Σήμερα χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που ανακαλύπτουμε ξαφνικά λύση σ' ένα πρόβλημα.
11. **«Εὖ ζῆν»**: Το να ζει κανείς καλά.
 Αυτό θεωρούσε ο Μέγας Αλέξανδρος ότι χρωστούσε στο δάσκαλό του Αριστοτέλη. Καταρχάς σήμαινε τον τρόπο ζωής που χαρακτηρίζεται από ηθικές και πνευματικές αρετές· σήμερα έχει περισσότερο την έννοια της άνετης και ποιοτικής ζωής (συχνά και εκείνης που χαρακτηρίζεται από πολυτέλεια και υλικές απολαύσεις).
12. **«Μολὼν λαβέ»**: Αφού έρθεις, πάρε (τα όπλα).
 Η φράση απαντά στον Πλούταρχο (*Αποφθέγματα λακωνικά*) και ήταν η απάντηση του Λεωνίδα προς τον Ξέρξη στις Θερμοπύλες. Χρησιμοποιείται και σήμερα με ανάλογη σημασία, προκειμένου να δηλώσει απροθυμία υποταγής.
13. **«Μή μου ἄπτου»**: Μη μ' αγγίζεις. («Μή μου ἄπτου, οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα...», *Κατὰ Ιωάννην Εὐαγγέλιον*, 20.17).
 Πρόκειται για φράση που απηύθυνε ο Ιησούς στη Μαρία μετά την Ανάστασή του. Σήμερα τη χρησιμοποιούμε για να χαρακτηρίσουμε ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα πολύ ευαίσθητο.

14. **«Καινὰ δαιμόνια»:** μτφ., νεωτεριστικές ιδέες (Πλάτωνας, *Απολογία* Σωκράτη, 24C).

Φράση που περιλαμβανόταν στην επίσημη κατηγορία που διατυπώθηκε εναντίον του Σωκράτη, η οποία ανέφερε ότι ασπαζόταν άλλες θεότητες απ' αυτές που λατρεύονταν τότε στην Αθήνα. Σήμερα χρησιμοποιείται για να περιγράψει κάποιος ριζοσπαστικές ιδέες που ανατρέπουν την κρατούσα τάξη.

15. **«Στήλη ἄλατος»:** Ἐμεινε ἀφῶνος ἀπὸ κάτι που εἶδε ἢ ἀκούσε («καὶ ἐπέβλεψεν ἡ γυνὴ αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἐγένετο στήλη ἄλατος», *Γένεσις*, 19.26).

Αντλείται από τη βιβλική αφήγηση για την καταστροφή που υπέστησαν τα Σόδομα και τα Γόμορα. Καθώς ο Λωτ και η οικογένειά του απομακρύνονταν από την πόλη ακολουθώντας θεϊκή εντολή, η σύζυγός του, παρά την προειδοποίηση, γύρισε και κοίταξε με λαχτάρα τα υλικά αγαθά που άφηνε πίσω της και έγινε «στήλη άλατος». Στις μέρες μας χρησιμοποιείται για να δηλώσει την απόλυτη έκπληξη.

16. **«Ἄρον ἄρον»:** Βιαστικά, μτφ. με το ἔτσι θέλω («ἄρον ἄρον, σταύρωσον αὐτόν», *Κατὰ Ἰωάννην Ευαγγέλιον*, 19.15).

Η κραυγή με την οποία ο όχλος προέτρεψε τον Πόντιο Πιλάτο να καταδικάσει το Χριστό σε σταυρικό θάνατο. Η επαναλαμβανόμενη προστακτική του «αἶρω» ή ολόκληρη η φράση χρησιμοποιούνται στις μέρες μας με επιρρηματική σημασία, για να δηλωθεί ιδιαίτερη σπουδή, βιασύνη αλλά και ετσιθελισμός.

17. **«Ἀπὸ μηχανῆς θεός»:** Ο θεός που εμφανίζεται με τη μηχανή, μτφ. ἄνθρωπος ἢ μέσο που παρουσιάζεται ἀπροσδόκητα και δίνει λύση στο ἀδιέξοδο. («Ἀπὸ μηχανῆς θεός ἐπεφάνης», *Μένανδρος*, ἀπόσπ. 227).

Η φράση προέρχεται από το αρχαίο θέατρο και στην αρχική της σημασία αναφέρεται στο θεό που παρουσιαζόταν με ειδικό μηχανήμα (μηχανή ή αιώρημα) από ψηλά και με την παρέμβασή του έδινε λύση στην αδιέξοδη πλοκή του δράματος. Πρόκειται για γνωστό θεατρικό τέχνασμα, στο οποίο κατέφευγαν οι δραματικοί ποιη-

τές, ιδίως ο Ευριπίδης. Σήμερα χρησιμοποιείται για να δηλώσει κάποιον ή κάτι, που παρουσιάζεται απρόσμενα και δίνει λύση σε μια δύσκολη κατάσταση.

18. «Γόρδιος δεσμός»: Δυσεπίλυτο πρόβλημα. Η φράση απαντά στον Αρριανό.

Ο δεσμός βρισκόταν στο Γόρδιον της Φρυγίας, τον οποίο ο Μ. Αλέξανδρος έκοψε με το σπαθί του αντί να τον λύσει. Σήμερα χρησιμοποιείται για να περιγράψει περίπλοκες καταστάσεις και άλυτα προβλήματα.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ (σελ. 8)

1. Χρησιμοποιείτε ή ακούτε συχνά ανάλογες φράσεις; Να τις σημειώσετε στα παρακάτω κενά.

Απάντηση

Ἐν πάσῃ περιπτώσει: σε κάθε περίπτωση.

Παντί τρόπῳ: με κάθε τρόπο.

Ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ: σε κατάλληλο χρόνο.

Χρόνου φείδου: μη σπαταλάς άσκοπα το χρόνο σου.

Ἵδρινεν ὄρος καὶ ἔτεκεν μῦν: πολύ κακό για το τίποτα.

Μέτρον ἄριστον: να κρατάς το μέτρο σε όλα.

Μηδὲν ἄγαν: να μην κάνεις τίποτε υπερβολικά.

Μή μου τοὺς κύκλους τάραττε: μη με ανησυχείς.

Οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ: η ποιότητα δεν βρίσκεται στην ποσότητα.

Ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου: κατά τη διάρκεια της συζήτησης.

Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ: ας ειπωθεί παρενθετικά.